

תשורה

משמחת הבר מצווה של
התמים שניאור זלמן הכהן

כ"ט כסלו תשפ"ב

לזכות מרת יהודית שתחי' גראנער
לאורך ימים ושנים טובות מתוך בריאות איתנה

פתח דבר

אנו מודים להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו לעת הגיע בנינו היקר הת' שניאור זלמן הכהן שיחי' לגיל מצוות.

ברצוננו להביע בזה תודתנו והוקרתנו, לקרובינו ידידינו אשר הואילו לשמוח אתנו יחדיו ביום שמחת לבבינו, ולברך אותנו ואת חתן הבר מצוה שיחי' בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

כפי הנהוג לאחרונה בין אנ"ש שי', מתכבדים אנו להגיש "תשורה" מיוחדת זו הכוללת.

א. אגרת ששיגר כ"ק אדמו"ר לבן דודו לרגל הגיעו לגיל מצוות, ובה ביאור מופלא על ענינה ומשמעותה של בר-מצווה.

ב. תדפיס ראשוני מתוך סדרת הספרים "בחדרי תורתך - שו"ת התוועדויות שאלות וקושיות ששאל סבו זקנו של חתן הבר מצוה לאחר התוועדויות כ"ק אדמו"ר ומענות כ"ק אדמו"ר.

הכתי"ק פענחו על ידי צוות ת"ח בראשות דוד החתן הרה"ח שמואל אליעזר הכהן ראש כולל אברכים - נחלת הר חב"ד.

ג. לחביבותא דמילתא מצו"ב מענה כ"ק אדמו"ר על מבצע חנוכה שערך סב חתן הבר מצווה הרה"ח ישראל מנחם מענדל שיחי' גרונר, שליח כ"ק אדמו"ר לעיר קריית גת ומראשי ישיבת תו"ת ליובאוויטש קריית גת.

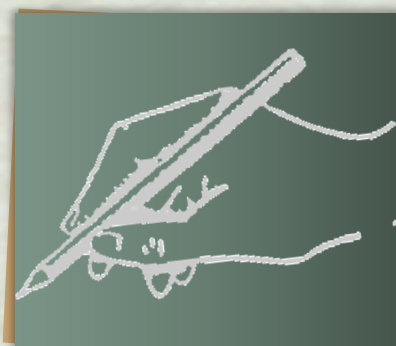
ונחתום בדברי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מהתוועדות י"ב תמוז תשכ"ז, "דער ענין פון א בר מצוה האט א פארבונד מיט גאולה ויציאה לחופש . . דער יצר טוב איז מתחיל פעולתו פון יום הבר-מצוה, וואס דערפאר זאגט ער אויף דעם אין זהר, אז אני היום ילידתיך".

ויהי רצון שתיכף ומיד נזכה למסמך גאולה לגאולה, מגאולת הבר מצווה לגאולה האמיתית והשלימה, כאשר נזכה "זעהן זיך מיטן רבי'ן דא למטה אין א גוף ולמטה מעשרה טפחים, והוא יגאלנו".

בהוקרה
מנחם מענדל ודברושי הכהן
קדיית גת

"אכל בן אחי"

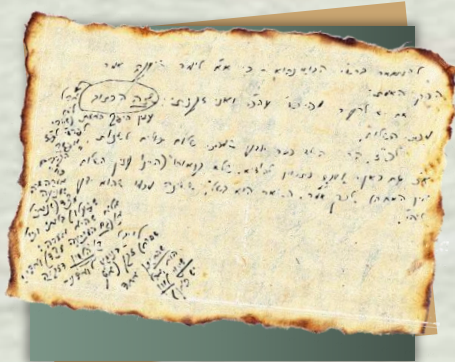
מכתב שכתב הרבי לבן -
דודו לכבוד בר-המצווה

4

"הבוא נבוא"

כתי"ק בפיענוח חדש

8

מענה כ"ק
אדמו"ר על
מבצע חנוכה

18

אגרת מיוחדת ששיגר כ"ק
אדמו"ר לבן דודו לרגל
הגיעו לגיל מצוות, ובה
ביאור מופלא על ענינה
ומשמעותה של בר-מצווה

"בן אחי וקירי"

כ"ח אלול תש"פ, ר"נא

כ"ח אלול תרפ"ט. ריגא.

בן אחי יקירי
מנחם נרו יאיר!

ליום מלאת לך י"ג שנה, ליום ה"בר-מצווה" שלך. חפצי לשוחח מעט עמך, וכאלו יושבים אנו איש אצל רעהו ומדברים פנים אל פנים. מוכרח הנני עד שנתראה יחד למסור דברי בכתב, ותקותי שבעוד איזה זמן, ותעיין בכל אשר כותב הנני להלך, תענה לי במכתב, או בעל פה, כל הנראה לך על דבר מה שכותב אני, וכל מחשבותיך ורעיונותיך בזה.

לכאורה יום ה"בר מצווה" כשנער יהודי נעשה למחוייב במצוות כגדול שנחשב הוא מאז לאדם, צריך היה יום זה להפטר מאמירת "תחנון", להאסר בעשיית מלאכה וכיוצא בזה, כאחד היום טוב. שהרי אז בא בו יצר הטוב והנער נכנס לכלל ישראל. והנה לא כן הוא! אומרים "תחנון", לומדים כמו בכל יום וכו' וכו'.

סיבת חזיון זה, כי כל אחד ואחד

מאתנו לא לחג ויום טוב נוצר, אלא לעבודה ומלאכה "אדם לעמל יולד"². אין העולם בי הלולא, אין האדם אורח הַלְבוּש מלבושי שבת ובא אל משתה, ואין ימי חייו יום טוב ושבתות. עולם זה, עולם מעשה ועבודה הוא: "היום לעשותם"³. המלאכה מרובה,⁴ והאדם לא נברא אלא לשמש⁵ לשמור ולעבוד, ואינו בן חורין להבטל מזה.⁶ וכשמתחייב הוא בעול תורה ומצוות, לא יום טוב יעשה, אלא יום המעשה ועבודה בפועל.

וה"בר מצווה" הראשונה שנזכרה בתורה, היא "בר מצווה" של יצחק אבינו עליו השלום. ומספרים חז"ל: אברהם אבינו עליו השלום היה מלך.⁷ עבדים רבים היו לו וגם עשיר היה, כי כבוד היה אברהם במקנה בכסף ובזהב.⁸ גם ברית כרותה בינו ובין המלכים אשר בסביבותיו.⁹ אבל בכל זאת הרבה לעגו לאברהם על דרכו ומנהגיו,¹⁰ אבל הוא ביד רמה פרסם דתו לכל עובר ושבו,¹¹ ונפשות רבות רכש לאמונתו.¹²

7. בראשית רבה פרשה מ"ב.

8. לך לך יג, ב.

9. וירא כב, כז.

10. מדרש הגדול לך לך יב, ג.

11. סוטה י, ב.

12. לך לך יב, ה. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א' הלכה ג'.

1. קהלת רבה פרשה ד, יג: "יצר טוב

אין מזדווג לאדם אלא מבן י"ג שנה ומעלה."

2. איוב ה, ז.

3. סוף פרשת ואתחנן.

4. אבות פרק ב' משנה ט"ו.

5. סוף מסכת קידושין.

6. אבות סוף פרק ב'.

הבריות בפיו. ויהיו לו בגדים חמודות, ויהי לו גם מאכל ומשתה, וְיִמְנֶה לאחד מראשי הציידים ובעלי מלחמה. ובכל זאת, ויעקב אחיו הקטן גם בראותו הצלחת עשו אחיו, גם בשמעו כל הבוז ולעג ששפכו עליו, לא סר מדרכו. ומיום ה"בר מצוה" נפרד מאחיו. ויהי יעקב איש תם שוקד על למודיו בבית המדרש של שם ועבר הזקנים ועוסק בתורה כל ימיו. וילך בדרך החיים.

ויאמר ליעקב: אל תירא יעקב, האלקים יברך אותך ויפרך וירבך. עמים רבים יעבדוך ולאומים לך ישתחוו, כי גביר תהיה לאחיך ומלכים מחלציך יצאו. והיה באחרית הימים ולא יהיה שריד לבית עשו¹⁷, ושולח אש בתימן ואכלה ארמנות בצרה¹⁸. והיית אתה בקרב עמים רבים כאריה בבהמות יער אשר אין מציל מידו¹⁹. כי ישיב ה' את גאון יעקב וקרוב יום ה'!

ביום הבר מצוה של בנו יחידו עשה משתה גדול, הזמין מלכים ושרים ושמה שמחה גדולה. וגם בעת המשתה שחקו אחדים מקרואיו עליו ועל שמחתו, באמרם: לנו הכח ולנו הגבורה! ובאצבענו האחת נוכל להכניעם!¹³

אבל אברהם אבינו עליו השלום לא נע ולא זע, וגם לא שת לבו להם. וילך לו בדרכו דרך ה', וישמור אותה לעשות צדקה ומשפט.¹⁴

וכעבור ימים רבים, ו"אלף אלפים ורבי רבבות יצאו מבני בניו של אברהם", ואותן האנשים שלעגו לו נפלו בידם.

ועל דבר בר מצוה שניה יסופר: ליצחק נולדו שני בנים עשו ויעקב. שניהם הלכו לבית הספר¹⁵ ושניהם למדו ונתחנכו על ברכי אברהם ויצחק. ויגדלו הנערים וימלא להם י"ג שנים. ומיד ויתחיל עשו לבקר בבתי עבודה זרה¹⁶. ויהי הולך ונכנס בין הבריות ונושא חן בעיניהם, כי קסם בשפתיו וצד את

17. (עובדיה א, יח).
18. (על פי לשון הכתוב עמוס א, יב).
19. (על פי לשון הכתוב מיכה ה, ז).

13. בראשית רבה פרשה נג, י.
14. על פי לשון הפסוק וירא יח, יט.
15. (בראשית רבה פרשה סג, י).
תנחומא תצא ד.
16. (רש"י תולדות כה, כז).

יושב הארץ, וידעו כי להם הצדק והאמת וילחמו שניהם בשכם וכל עמו בחרף נפשם ויכריתום לפי חרב.

ובאמור להם: ולמה לא יראתם מפני החוי והפריזי? ויענו: לא נחת מפני כל, כי נבלה עשו בישראל. חרפה היא לנו וכן לא יעשה.

ולשמעון ולוי נמלאו בימים ההם י"ג שנה²⁰. ויחוגו אז את חג "הבר מצוה". ומיד ויחלו להלחם נגד כל נבלה, ויגיננו בכל כחם ובחרף נפשם על מנהגיהם ודתם.

ויתן ה' ומיום הבר מצוה הלך תלך וגדול תהיה נאמן לכל הקדוש לנו, ותשמור ותגן על כל מחמדינו. מופת תהיה לרבים בחייך ובדרכיך, לשם ולתפארת בתוכנו ולגאון משפחתנו.

מ. שניאורסאהן

וכעבור דור אחד וגם יעקב חגג "בר מצוה" של שני בניו שמעון ולוי, ואז בחזקה ובאונס הכריחו אותם לשנות מנהגיהם ולהכנע ולעשות רצון אחרים. והיה בנסוע יעקב מלבן דינו אל יצחק אביו להתראות עמו, וליעקב אז משפחה ועבודה רבה, וינוחו בדרכם בשכם. ויעקב ובניו ובנותיו וכל אשר לו אנשים מתי מעט, וסביבם הכנעני הפריזי והחוי עם רב ועצום. ולא חפצו בני יעקב להתערב ביניהם וללמוד מעשיהם. ויקנו להם חלקת שדה, ויטו שם את אהליהם, ויעבדו את ה' אלקי ישראל. ויחל החוי לדרוש מהם, כי יתאחדו עמו לעם אחד, ולא יהיו עוד גוי אשר לבדד ישכון; ויבטיחם אשר לכן הארץ להם תהיה – "והארץ רחבת ידיים היא" – ויאחזו בה וישבו אתו. ויגזלו בני החוי את דינה בת יעקב, ותהי בבית שכם וחמור אדוני הארץ. ויראו בני יעקב כי נבלה עשו שכניהם. ויחר אף שמעון ולוי, ולא חתו מפני כל

20. (רש"י במסכת נזיר) כט, ב) כתב: "גמירי, שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה הוו, והרוצה לחשוב יצא ויחשוב".

JEM

ד"ר משה מילר

בחדרי תורתך

תדפיס ראשוני מתוך הספר שעתיד לצאת לאור "בחדרי תורתך" שו"ת התוועדויות שאלות שהקשה סבו זקנו של חתן הבר מצווה מזכירו של הרבי הרה"ח יהודה לייב גרונר ע"ה ומענות כ"ק אדמו"ר מפוענחים ע"י צוות תלמידי חכמים בראשות דוד החתן הרה"ח שמואל אליעזר הכהן ראש כולל אברכים נחלת הר חב"ד

אפשר באמך, כך השאר הוא בטל". ולא נקט הלשון "כולו בטל", כי נקט לשון כזו, שבה נרמזת גם סברתו של יעקב לפי האמת, שיעקב סבר, דאף שעיקרו של החלום צריך להתקיים, מ"מ ישנם כמה פרטים שאינם מוכרחים להתקיים.

ויתירה מזו, שע"פ סדר מוכרחים להיות פרטים שלא יתקיימו כי "אין חלום בלא דברים בטלים".

ולכן אמר יעקב לשון כזו שלא יהי' בלשונו דבר שקר (דפשוט, שאף שיעקב רצה "להוציא מלב בניו", מ"מ לא ייתכן שמשום כך יוציא יעקב שקר מפיו), וזהו שאמר "כך השאר הוא בטל", שלא רק פרט זה ד"אמך" הוא דבר בטל, אלא יש בו עוד פרטים 'בטלים', אלא שהשבטים הבינו מדבריו שכולו בטל" (ל' כ"ק אדמו"ר בלקו"ש שם).

ב פרשת וישב (לז, יו"ד) מסופר שיוסף סיפר "לאביו ולאחיו" את חלומו, "ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת, הבא נבוא אני ואימך ואחיך להשתחוות לך ארצה".

ופירש רש"י "הבוא נבוא – והלא אמך כבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיען לבלהה שגידלתו כאמו, ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים, ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו', כשם שא"א באמך, כך השאר הוא בטל".

בהתוועדות ש"פ וישב, כ' כסלו, תשכ"ז ביאר כ"ק אדמו"ר דברי רש"י הללו באופן נפלא, ולימים זכינו והוגהו הדברים ונדפסו בלקו"ש חל"ה ע' 162 ואילך.

בין הדברים הוסיף כ"ק אדמו"ר לבאר את דיוק ל' רש"י: "ועפ"ז יש לבאר דיוק לשון רש"י "כשם שאי

גם כאן: "ויעקב נתכוין להוציא . . . שלא יקנאוהו" (היינו ענין השלום בין האחים) "לכך אמר . . . השאר הוא בטל" ששינה מכמו שהוא ידע שיהיה".

ועל הערה זו הואיל כ"ק אדמו"ר לענות: שינה הכתוב "אבל לא ענין היפך האמת (שהרי לפרש"י לפ"ז "אפשר הקרביים כו", אמרה שרה שמניעה מצד (שנותיה שפעלו) בלותי וכו', אלא שהיא אמרה: א) (גם המניעה מצד) ואדוני ב) (הלשון דזקנה - בנוגע לואדוני - שהוא) זקן (אף שהתוכן אחד הוא, אבל שינוי לשון יש כאן).

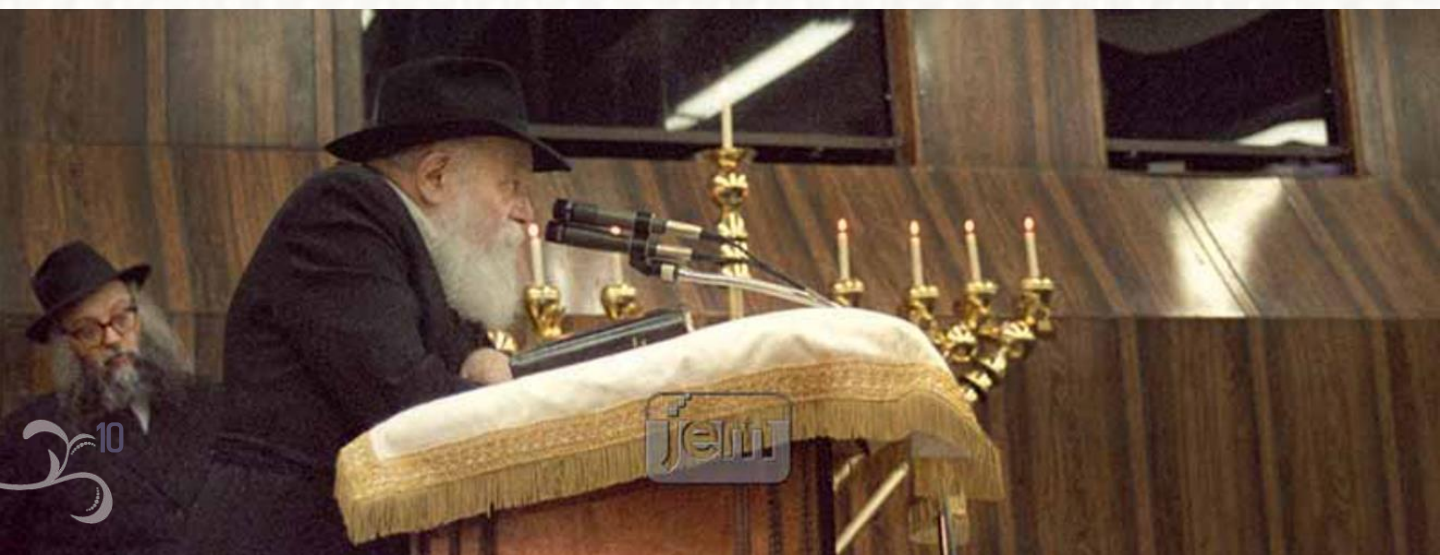
פירוש הדברים: דייק רש"י וכתב "שינה הכתוב", כי אכן (כדברי חז"ל - יבמות סה, ב) "מותר לשנות מפני דרכי שלום" אך לא לשקר ח"ו - היפך תורת אמת (ראה בארוכה שיחות כ"ף מנ"א, וש"פ עקב תשמ"א - צוין להם בלקו"ש חכ"ד ע' 255 הע' 22).

על דברי כ"ק אדמו"ר: "דפשוט שאף שיעקב רצה "להוציא מלב בניו", מ"מ לא ייתכן שמשום כך יוציא יעקב שקר מפיו".

העיר הריל"ג: "אם יש להעיר מפרש"י עה"פ (וירא חי, יג) "ואני זקנתי: שינה הכתוב מפני השלום".

דשם מסופר שאחר דברי המלאכים לשרה "כעת חיה ולשרה בן" (שם י) אזי "ותצחק שרה בקרבה לאמר, אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן". ובהמשך לזה: "ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה בקרבה לאמר, האף אמנם אלד ואני זקנתי". והנה כשמסופר בכתוב צחוקה של שרה בפועל, נאמר "ותצחק שרה . . . ואדוני זקן", ואילו באמירת ה' לאברהם נאמר "צחקה שרה . . . ואני זקנתי", ופירש"י "שינה הכתוב מפני השלום".

"לפי"ז, הרי הילד כבר יודע שמפני שלום יכולים לשנות, א"כ

על מענה זה שוב שקו"ט הריל"ג לפני כ"ק אדמו"ר וז"ל: "למענת כ"ק אדמו"ר שליט"א לפירש"י עה"כ ואני זקנתי שינה הכתוב מפני השלום.

וכנראה שהדיוק הוא בלשון רש"י "שינה הכתוב", אבל לא היפך האמת.

לכאורה, עה"פ אביך ציוה (בראשית נ, טז) מפרש רש"י: שינו בדבר מפני השלום כי לא ציוה יעקב כן וכו'.

הרי מצינו שגם שם שהוא היפך האמת ("כי לא ציוה"), משתמש רש"י בהביטוי "שינו בדבר".

ולמעשה אף שאין מזה ראייה לפירש"י עה"ת אבל בתור אסמכתא – ברז"ל (ב"מ פז, א. יבמות סה, ב) מובאים שני העניינים (דשרה ואחי יוסף) ביחד בזה אחר זה.

ובב"ר מודגש עוד יותר, בב"ר פמ"ח, יח: גדול השלום שאף הכתובים דיברו בדאית כו' ואני זקנתי לא דיבר הכתוב כמו שאמרה.

ובב"ר פ' ק, ח: גדול השלום שאף השבטים דיברו דברים בדויים כו', לא מצינו שציוה.

לייבל"

וגם בסיפור הנ"ל לא נמצא "ענין היפך האמת", שהרי צחוקה של שרה נבע מהיותה היא בעצמה זקנה. כדברי הכתוב "ותצחק שרה בקרבה, אחרי בלותי היתה לי עדנה", ופירש"י "בקרבה – מסתכלת במעיה ואמרה: אפשר הקרביים הללו טעונין ולד" וכו'. הרי שהגורם לפקפוק בדברי המלאכים היה "מצד שנותיה שפעלו בלותי", אלא שהיא הוסיפה ואמרה בליבה, שלא רק עליה ניכרו אותות הזקנה, אלא גם על אברהם פעלו השנים סימני זקנה, וכשסיפר ה' את הדברים לאברהם "שינה הכתוב" וסיפר את עיקר הדברים שאמרה שרה, שהיא כבר זקנה. ובדבר הזה אין "היפך האמת", "שקר ח"ו", אלא ש"שינוי לשון יש כאן", שהרי בשעת מעשה שרה הזכירה שלא רק היא זקינה, אלא גם המניעה היא מצד אברהם, ופירטה ש"אדוני זקן", ואילו בדברי ה' לא נזכר כלל מזיקנותו של אברהם, ויתירה מזו הכתוב נקט לשון זקנה שאמרה שרה כלפי אברהם, כנאמרה כלפי שרה ("ואני זקנתי"), הרי ש"יש כאן שינוי לשון", אף שהתוכן אחד הוא".

ומעתה נחזור לעניינינו – "דפשוט . . . לא ייתכן שמשום כך יוציא יעקב שקר מפיו". אף שמצינו ש"שינה הכתוב", אבל לא ענין "היפך האמת" שקר ח"ו.

לאמר, בפרשת ויחי (שם, טו - יז) מסופר ש"ויראו אחי יוסף כי מת אביהם, ויאמרו, לו ישטמנו יוסף. והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו" "ויצוו אל יוסף לאמר, אביך ציוה לפני מותו לאמר" "כה תאמרו ליוסף, אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך".

ופירש"י "אביך ציוה - שינו בדבר מפני השלום. כי לא ציוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו".

ומפשטות הדברים נראה שאכן השבטים אמרו דבר שקר ליוסף, שהם אמרו שיעקב ציוה עליהם "כה תאמרו ליוסף" וכו', בשעה ש"לא ציוה יעקב כן", לא מינה ולא מקצתה. ומכאן שדבריהם היו היפך האמת, ולא רק שינוי בעלמא.

נמצא שרש"י נוקט הלשון "שינו בדבר", גם על אמירת שקר, ומכאן ראה ש"שינה" בלשון רש"י היינו גם "היפך האמת". ומכאן סתירה לתשובה דלעיל דכל "שינה" היינו דבר שאינו "היפך האמת".

זאת ועוד, מפורש במדרש (ב"ר שם) ש"השבטים דיברו דברים בדויים", הרי ששהשבטים דיברו "היפך האמת".

ועוד זאת בש"ס (ב"מ שם, יבמות

שם) מובאים שני הענינים (דשרה ואחי יוסף) ביחד בזה אחר זה.

דז"ל הש"ס ביבמות: "אמר רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר אביך ציוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו'". ובהמשך לזה: "דבי רבי ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקב"ה שינה בו, דמעיקרא כתיב ואדוני זקן, ולבסוף כתיב ואני זקנת".

הרי שדמו המעשים זה לזה, ומכאן קצת נשמע (אף שכמובן אין בזה הוכחה גמורה), שכשם ש"השבטים דיברו היפך האמת" מפני סיבה מיוחדת, עד"ז גם במעשה דשרה שהי' זה "היפך האמת". והדרא קושיא לדוכתא מנא לן להוכיח "דפשוט שלא ייתכן שיוציא יעקב שקר מפיו".

ועל זה הואיל כ"ק אדמו"ר לענות במענה מפורט וארוך, שבין הדברים זכינו לחידוד דרך הלימוד והדיוק בפרש"י, וכדלקמן.

לשון כ"ק אדמו"ר:

"זה כמה שנים שהנני מדגיש (ופשוט הוא בלאה"כ) שפירש"י לכל לראש ענינו פשוט - וכנראה שלא הועיל כלום, כי לאחרי כ"ז מחפש

[מצינו היפך האמת]?! - זהו דלא
כפירש"י בתיבת כַּן - כדיוק פירש"י
(שבעצמו העתיקו!! ובפי' ביבמות
אינה לתיבה זו (גם בזה נראה גודל
דיוק פירש"י ועד שתיבה אחת משנה
כל הפירוש).

[שינו בדבר] מפשט הכתוב שם
מוכרח (ראה תו"ת שם) ששינו אבל
אין הכרח כלל שהפכו האמת או
שבדאו דברים (ראה תו"ת שם).

{ב"מ פז, א} שניהם! באיזה דפוס?!
מביאו תיכף לדרשת ר"ח - היפך
מפרש"י, שמביאו תיכף לשלילת פי'
ר"ח, וכנ"ל!!

[ובב"ר מודגש בדאית] ראי' לסתור
שהרי בפרש"י שינה ולא כ' [בדאי].

דיוקים, אשר 1) אמרה שכבר זקנה
היא מלהוליד בנים אף שמפורש הוא
בקרא (לפי פשוטו) 2) הל' "שינה" -
אינו הל' "שקר"! בפשוטו - משא"כ
בדרז"ל ואכ"מ.

(וגם בדרז"ל יש חילוק).

אינו דיוק אלא 1) מפורש בקרא
(ובפרט שרש"י שולל בפי' דרשת ר'
חסדא יח, יב. ב"מ פז, א).

2) מפורש בפרש"י שכתב שינה ולא
"שקר", כלשונו דפירש"י עה"ת
בפרשתנו (ויגש] מד, כ).

השומר חת"ת ? דאז לכאורה הול"ל
סיוע מפרשתנו דשבוע זה וכנ"ל.

הקושיא היא על [רש"י בראשית נ,
טז] ולא בפירש"י כאן, כמובן, כי כאן
גלאט ופשוט הוא.

א

לכל לראש, יש להדגיש דבר הפשוט, שפירש"י עניינו פשט, ולכן אין להקשות ממדרשי חז"ל על שיטת רש"י שנאמרה בדרך הפשט. ומעתה על פי פשוטו של מקרא אין מקום לדייק שבמעשה דשרה נאמרו דברים "היפך האמת". שהרי מפורש בקרא שהיא "אמרה שכבר זקנה היא", שהרי אמרה "אחרי בלותי היתה לי עדנה" בתמי', (כן פירש האבן עזרא שם, י"ב ד"ה עדנה. ו) כן נראה מפירוש רש"י, שהרי (כנזכר במענה לעיל) רש"י פירש את דברי שרה "בקרבה", שהיתה "מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרביים הללו טעונין ולד" וכו'. הרי שאליבא דפשוטו של מקרא, פקפוקה של שרה בדברי המלאך היה מפני זקנתה שלה. ולפי זה, הרי דיוק זה בלשון רש"י "שינה הכתוב" ולא "דיבר הכתוב בדא"י", אי"ז דיוק הלשון בעלמא, אלא מפורש בקרא (אליבא דרש"י) שלא היה כאן "היפך האמת".

ג

ויודגש יותר, דבב"מ (פז, א) איתא "אחרי בלותי היתה לי עדנה, אמר רב חסדא אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין, נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין וחזר היופי למקומו".

מדברי רב חסדא עולה ברור, ששרה ראתה שנשתנה טבע גופה כי "נתעדן הבשר" וחזרה לנערותה, ואעפ"כ "צחקה שרה" ופקפקה בדברי המלאך (לא מפני זקנתה, אלא) משום ש"אדוני זקן". ולדברי ר"ח לא רק "שינה הכתוב", אלא מפני השלום נאמרו דברים שאין להם שייכות לאמת.

ברם רש"י בפירושו על התורה, שולל בפירוש דרשת ר' חסדא (הנ"ל). ולדברי רש"י אין לנו אלא דרך פשוטו של מקרא, ש"ותצחק שרה בקרבה" היינו שהייתה "מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרביים הללו טעונין ולד" וכו'. שגם בשרה ניכרה זקנה, וצחוקה היה מענין הזקנה שלה ושל אברהם גם יחד.

ב

ואדרבא במקום שמצאנו שרש"י שינה מלשון המדרש מכאן ראייה שדיוק הלשון מכוון הוא, ופשוט. ומעתה שבמדרש נאמר ל' "בדאית", ורש"י משנה ונוקט ל' "שינה", הרי הוכחה ניצחת שדיוק זה מכוון הוא.

ד

דיוק זה בל' רש"י (לחלק בין "שינה הכתוב" ל"דיבר בדא"י") מוכרח הוא, וכדלקמן:

דהנה בפרשת ויגש מסופר שיהודה ניגש ליוסף להציל את בנימין,

ואמר לו (מד, כ): "ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן וילד זקונים קטן ואחיו מת", ופירש רש"י: "ואחיו מת – מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו. אמר, אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הביאוהו אצלי". הרי שבמקום שהדברים נאמרו "היפך האמת", דייק רש"י וכ' "דבר שקר" (ולא כ' "מפני היראה שינה בלשונו"), ומעתה במקום שדייק רש"י וכ' "שינה", ברור הוא הדבר שאין כאן "היפך האמת".

ה

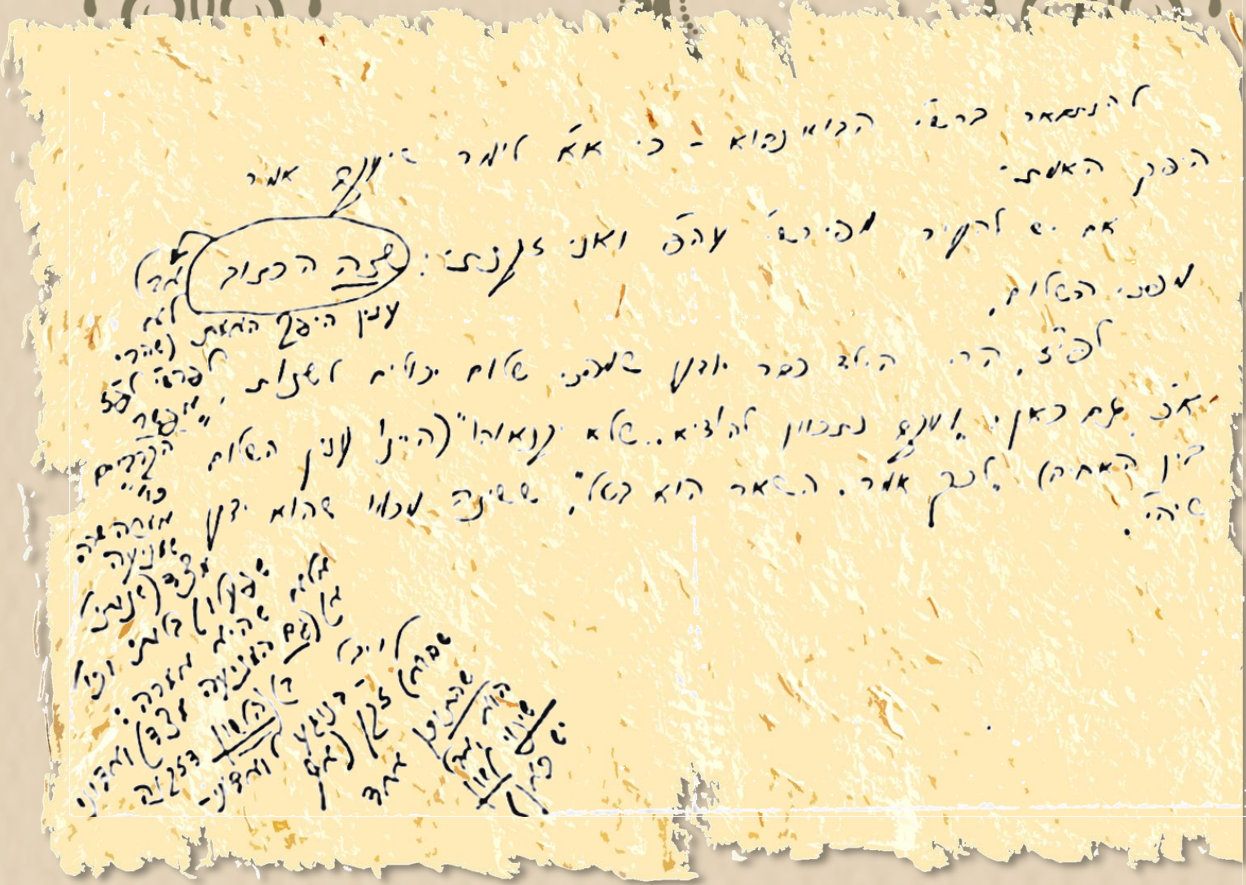
מ"ש רש"י בפרשת ויחי "שינו בדבר מפני השלום", אף שלכאורה הם אמרו דברים שהם "היפך האמת". הרי המתבונן בדברי רש"י יראה שאין מכאן שום פירכא על הנתבאר לעיל, ומכמה פנים.

1. גם את"ל שאכן פעמים רש"י נוקט ל' "שינו בדבר", גם במקום שנאמרו דברי שקר. הרי התמיה על ל' רש"י באותו מקום, ולא על הכלל שהובא לעיל. שהרי פירוש "שינה" היינו שיש בדבר מן האמת אלא נעשה איזה שינוי בו, וא"כ "הקושיא היא על (רש"י בראשית נ, טז) ולא בפירש"י כאן [דוירא], כמובן. כי כאן [ברש"י דפרשת וירא] גלאט

ופשוט הוא".

2. אדרבא (!) המדייק ברש"י בפרשת ויחי, יראה דס"ל שהשבטים לא אמרו דבר שקר אלא רק "שינו בדבר", וכדלקמן: א- ליכא הוכחה בפשטות בכתובים שיעקב "לא ציוה עליהם" לאמר ליוסף ככל אלו הדברים, ולכן מהי ההוכחה – ע"פ פשש"מ – לומר שהשבטים דיברו בדאית [וראה בתורה תמימה (על אתר) דכ': "אפשר שבאמת ציוה כן, וכמה עניינים בתורה נדע עניינם, [רק] על פי אשר יספרו אנשים דרך אגב"].

ב- לאידך מן הכתובים מוכח ש"שינו בדבר". שהרי את"ל שיעקב ציוה לבניו "כה תאמרו ליוסף" וכו', א"כ מדוע באו לקיים ציווי זה רק לאחר זמן, כש"ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף" (שם טו), ופירש"י "מהו ויראו, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קירבן". ואת"ל שיעקב ציוה אותם, לא היה להם להתמהמה ולא היה הכתוב תולה דבריהם ביראתם מיוסף. ועל כרחך לומר שדיבר שאכן יעקב דיבר עמהם על זאת,

שאלת הריל"ג ומענה כ"ק אדמו"ר על שאלתו

בפירושו על דרך הפשט, אכן יעקב ציוה אותם על המשך אהבה ואחווה בין האחים, והם (רק) "שינו בדבר" ואמרו שציוה אותם "כה תאמרו ליוסף". אך באמת לא אמרו "היפך האמת", כי היה בדבר הזה מן האמת.

[הארת העורך: עי' בערוך לנר (יבמות שם) דכ' דהשליח אמר ב' דברים א. "אביך ציוה לפני מותו" צוואה ידועה הנזכרת לעיל (ממט), לג) ויכל יעקב לצוות את בניו, ודבר נוסף אמר השליח שלא בשם יעקב "כה תאמרו ליוסף", אך הי' נשמע מדברי השליח שגם

אך לא בתורת ציווי והם "שינו בדבר מפני השלום". [וראה עוד בתורה תמימה (שם) דמסיק "ויתכן לומר דמגופיה דקרא מוכח שלא ציוה כן. דמדתלה הכתוב סיבת צוואתם זאת מפני היראה, כמ"ש "ויראו וגו' ויאמרו לו ישמענו יוסף וגו' ויצוו". ואילו היה יעקב מצוה זה, הלא היה עליהם חובה למסור לו כל זה בלא כל סיבה, רק מפני קיום דברי המת, ודו"ק"].

ג- מדיוק ל' רש"י נשמע דס"ל כן, שהרי דייק רש"י וכתב: "כי לא ציוה יעקב כן". ומהוספת תיבת 'כן', נשמע שאליבא דרש"י

ביבמות כ' "אביך ציוה – יעקב לא ציוה אלא הם שינו מפני דרכי שלום", ואי נימא דלרש"י ביבמות דיברו השבטים בדאי, הו"ל לרש"י למימר "הם בדאו מפני דרכי שלום", דהרי כנ"ל אין שייך לומר על דבר בדאי ל' שינוי בעלמא, ונראה דגם את"ל דיעקב לא ציוה על דבר זה כלל, הרי ע"פ דרך הגמרא י"ל כפי' הערוך לנר והרשב"ח שהובאו לעיל, שאין לאמרם ע"פ פשוט"מ, ודוק, ואכ"מ].

1

גם בדברי הש"ס ביבמות שהובאו לעיל, יש להעיר דבגמ' (בבא מציעא שם) לא הובא ב' המימרות (דמעשה שרה ומעשה השבטים ויוסף) יחד. ומכאן שגם אליבא דהש"ס אין להשוות בין המעשים. ובפרט שהש"ס (בב"מ) ס"ל שבמעשה דשרה "דיבר כתוב הבאי" שהרי ס"ל שם להש"ס ששרה "חזרה לנערותה", ולא אמרה על עצמה שהיא זקנה, וא"כ אין להביא כל ראייה (אפילו "בתור אסמכתא") מדברי הש"ס לפירוש רש"י דילן, שהרי רש"י בפירוש פליג על הש"ס דבב"מ. ■

דבריו האחרונים הם משמו דיעקב ואי"ז אלא "שינוי בדבר", אך ממענת כ"ק אדמו"ר נראה לפרש (כנ"ל) דאליבא דרש"י השינוי בדבר היה שלא נצטוו לומר כן ליוסף, ודוק.

ולהעיר, דעמ"ש בריש פרשת ויחי (מז, כט) "שים נא ידך תחת ירכי", פי' שמואל בן חפני שהשביע אותו יעקב שתהיה ידו עם יוצאי יריכו בכל ענין, אלא שנאמרו דברים אלו ליוסף ולא לשבטים, אך נראה דאי"ז ע"פ פשוט"מ שהרי רש"י שם פי' באופ"א מהו "תחת ירכי", זאת ועוד רש"י כבר כתב "שלא נחשד יוסף בעיניו" על זאת, ולשם מה ישיביענו על כך].

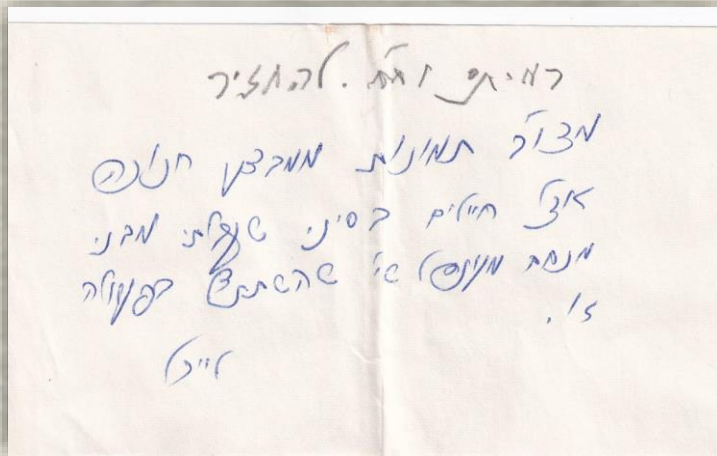
ד- דיוק זה מקבל משנה תוקף בשים לב לדברי רש"י בפירושו לש"ס (שפירושו זה אינו ע"ד הפשט כידוע). דעל ד' הש"ס ביבמות (הובאו לעיל) "מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום", פירש"י שם "יעקב לא ציוה", ובפירושו לחומש הוסיף רש"י תיבה אחת "יעקב לא ציוה כן". ומכאן מוכח שדיוק זה (בפירושו לחומש) מכוון הוא, שהאחים לא דיברו דברי שקר, אלא "שינו בדבר" כי אכן ציוה יעקב על הדבר אבל לא "כן".

[הערת העורך: להעיר, דרש"י

מענה כ"ק אדמו"ר על מבצע חנוכה

הרב מנחם מענדל גרונר מימין

מצו"ב תמונות ממבצע חנוכה אצל חיילים
בסיני שקבלתי מבני מנחם מענדל שי'
שהשתתף בפעולה זו.

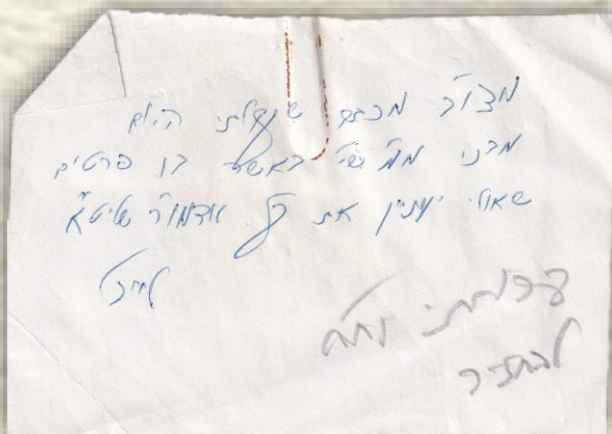
לייבל

ראיתי ות"ח. להחזיר

מצו"ב מכתב שקבלתי היום מבני מ"ח שי' באשור
בו פרטים שאולי יעניין את כ"ק אדמו"ר שליט"א

לייבל

קראתי ות"ח להחזיר

ברכת המזון

ע"פ נוסח האר"י

בחול

על נהרות כָּבֵל שָׁם יִשְׁכְּנוּ גַם כִּכְנוּ בְּזִכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן. על עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תִּלְיֵנוּ כְּנֵרוֹתֵינוּ. כִּי שָׁם שָׁאֲלוּנוּ שׁוֹבֵינֵנוּ דְּבָרֵי שִׁיר וְתוֹלְלֵינוּ שְׁמִיחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן. אֵיךְ נִשְׁיֵר אֶת שִׁיר יְיָ עַל אֲדָמַת נֶכֶר. אִם אֲשַׁפְּחֶךָ יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמֵינִי. תִּדְבֶּק לְשׁוֹנֵי לְחִפֵּי אִם לֹא אֲזַכְּרֵכִי אִם לֹא אֲעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמִיחָתִי. זָכֹר יְיָ לְבְנֵי אָדוֹם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַם הָאֲמָרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיּוֹם בָּהּ. בַּת כָּבֵל הַשְּׂדוּדָה אֲשֶׁרִי שִׁישָׁלַם לָךְ אֶת גְּמוּלָהּ שְׁגַמְלַת לָנוּ. אֲשֶׁרִי שִׁיאֲחֹז וְנִפְּץ אֶת עֲלָלֶיךָ אֶל הַסֶּלַע. (תהלים קלז)

לְמַנְצַח בְּנִגְיֵנַת מְזִמּוֹר שִׁיר. אֱלֹהִים יִחַנְנוּ וּיְבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אֲתָנוּ סְלָה. לְדַעַת בְּאֶרֶץ הַרְפָּה כָּבֵל גּוֹיִם יִשׁוּעָתָהּ. יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלָם. יִשְׁמְחוּ וּיְרַנְּנוּ לְאֵמִים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשׁוּר וּלְאֵמִים בְּאֶרֶץ תִּנְחָם סְלָה. יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלָם. אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ. יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וַיִּירָאוּ אֲתוֹ כָּל אִפְסֵי אֶרֶץ.

אֲבָרְכָה אֶת יְיָ כָּבֵל עַת תְּמִיד תִּהְלֶתוּ בְּפִי. סוּף דְּבַר הַכָּל נִשְׁמַע אֶת הָאֱלֹהִים יִרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם. תִּהְלֶת יְיָ יְדַבֵּר כִּי וּיְבָרֶךְ כָּל בְּשָׂר שָׁם קִדְּשׁוּ לְעוֹלָם וְעַד וְאֲנַחְנוּ נְבָרֶךְ יְהִי מַעֲשֶׂה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּיָהּ.

ביום שאין בו אומרים תחנון

שיר המעלות. בשוב יי את שיבת ציון היינו כחלמים: אז ימלא שחוק פינו ולשונונו רנה. אז יאמרו בגוים הגדיל יי לעשות עם אלה: הגדיל יי לעשות עמנו. היינו שמחים: שובה יי את שביטנו פאפיקים פנגב: הזרעים בדמעה ברנה יקצרו: הלוח ילך ובכה נשא משך הזרע. בא יבא ברנה. נשא אלמתיו:

לבני-קרח מזמור שיר יסודתו בהררי-קדש: אהב יי שערי ציון מכל משכנות יעקב: נכבדות מדבר בה עיר האלהים סלה: אזכיר רהב ובכל לידעי הנה פלשת וצר עם-פוש זה ילד-שם: ולציון יאמר איש ואיש ילד-בה והוא יכוננה עליון: יי יספר בכתוב עמים זה ילד-שם סלה: ושירים כחללים כל-מעניי בה: אברכה את-יי בכל-עת. תמיד תהלתו בפני: סוף דבר הכל נשמע. את-האלהים ירא ואת-מצותיו שמור, כי-זה כל-האדם: תהלת יי ידבר פי. ויברך כל-בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד-עולם הללויה:

קודם מים אחרונים יאמר פסוק זה: זה חלק אדם רשע מאלהים ונחלת אמרו מאל. ואחר מים אחרונים יאמר פסוק זה: וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי.

זימון

אם מברכין בזימון אומר המברך: הב לך, ונברך (רבותי, מיר וועלן בענטשען).
ועתים המסובין: יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם.
המזמן אומר: ברשות מרנן ורבנן ורבותי, נברך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו.
המסבים עונים: ברוך (אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו.
ומי שלא אכל עונה: ברוך (אלהינו) ומברך שמו תמיד לעולם ועד.
המזמן חוזר ואומר: ברוך (אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הן את העולם כלו בטובו
בחן בחד וברחמים הוא נתן לחם לכל-בשר כי לעולם חסדו.
ובטובו הגדול עמנו תמיד לא-חסר לנו ואל יחסר לנו מזון
לעולם ועד. בעבור שמו הגדול כי הוא אל זן ומפרנס לכל
ויטיב לכל ומכין מזון לכל-בריותיו אשר ברא פאמור פותח
את-ידה ומשביע לכל-חי רצון. ברוך אתה יי הן את-הכל.

נוֹדָה לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֹדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה
וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים וְעַל
בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרָנוּ וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ
וְעַל חַיִּים חַן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מַזֶּן שֶׁאַתָּה זָן וּמִפְרִינֶם אוֹתָנוּ
תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל-עֵת וּבְכָל-שָׁעָה.

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ
יְתַבָּרְךָ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל-חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. כִּפְתוּב וְאֲכַלְתָּ
וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַתְּ אֶת-יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן
לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל-הָאָרֶץ וְעַל-הַמַּזֶּן.

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל-יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל-יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן
מְשֻׁכָּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל-הַבַּיִת הַגָּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו. אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רַעֲנוּ (בשבת: רוענו)
זוּנֵנוּ פְּרִנְסֵנוּ וְכַלְפִּלְנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִהֲרָה מִכָּל
צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אַל-תִּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִיָּדֵי מַתְנַת בָּשָׂר וָדָם
וְלֹא לִיָּדֵי הַלְוָאתָם כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה
וְהַרְחֲבָה שְׂלֵא נִבּוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד.

בשבת מוסיפים

רְצָה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשְּׁבֶת
הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה. כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לְשֶׁבֶת בּוֹ
וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנָה. וּבְרִצוֹנָה הִנִּיחַ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שְׂלֵא
תְהֵא צָרָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה בַּיּוֹם מִנּוּחֵתָנוּ. וְהִרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּנִחְמַת צִיּוֹן
עִירְךָ וּבְכַנּוּן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה הוּא בְּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבְעַל
הַנְּחֻמוֹת.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, בְּנֵה
בְּרַחֲמֵי יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל, אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, אֲדִירָנוּ
בּוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ יוֹצֵרָנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל
הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּיטִיב לְכָל בְּכָל יוֹם וַיּוֹם. הוּא הַיְטִיב לָנוּ, הוּא
מֵיטִיב לָנוּ, הוּא יֵיטִיב לָנוּ, הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ
לְעַד, לְחַן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים, וְלִרְוַח הַצְּלָה וְהַצְּלָחָה, בְּרַכָּה
וַיְשׁוּעָה, נְחֻמָּה פְּרִנְסָה וְכַלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל-טוֹב
וּמְכַל טוֹב לְעוֹלָם אֵל יַחֲסִרְנוּ.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְמַלֹּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעַד. הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִתְּבַרֵךְ בְּשָׁמַיִם
וּבְאָרֶץ. הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים וַיִּתְפָּאֵר בָּנוּ לְעַד וְלִנְצַח
נְצָחִים וַיִּתְהַדָּר בָּנוּ לְעַד וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְפָרְנֵסֵנוּ בְּכָבוֹד.
הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁבּוֹר עוֹל גְּלוֹת מֵעַל צוֹאֲרָנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת
לְאַרְצֵנוּ. הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרַכָּה מְרַבָּה בְּבֵית זֶה וְעַל שְׁלַחַן זֶה
שְׂאֵבְלָנוּ עָלָיו. הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת-אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוֹר לְטוֹב
וַיְבַשֵּׁר-לָנוּ בְּשׂוֹרֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת. הַרְחֵמֵנוּ הוּא יְבָרֵךְ אֶת-אָבִי
מוֹרֵי בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת-אֲמִי מוֹרְתִי בְּעַלֵּת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת-
בֵּיתָם וְאֶת-זֶרְעָם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר לָהֶם אוֹתָנוּ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ
שֶׁבָרְךָ אֶת-אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב בְּכָל מְכַל כָּל כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ
(בְּנֵי בְרִית) בְּלָנוּ יַחַד בְּבְרַכָּה שְׁלֵמָה וְנֹאמֵר אָמֵן.

מִמָּרוֹם יִלְמְדוּ עָלָיו וְעָלֵינוּ זְכוֹת שְׁתֵּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם וְנִשְׂא
בְּרַכָּה מֵאֵת יי וְצַדִּיקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא חֵן וְשִׁכָּל טוֹב בְּעֵינֵי
אֱלֹהִים וְאָדָם.

בשבת: הרחמן הוא ינחילנו יום שפלו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

הַרְחֵמֵנוּ הוּא יִזְכְּנוּ לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מְגִדִּיל יְשׁוּעוֹת מְלָכוֹ, וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַמְּשִׁיחוֹ, לְדוֹד וּלְזֶרְעוֹ עַד עוֹלָם. עֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן.
 יִרְאוּ אֶת יְיָ קִדְשָׁיו, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירָאִיו. כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעְבוּ, וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב. הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסְדּוֹ. פּוֹתַח אֶת יַדָּהּ, וּמְשַׁבֵּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן. בְּרוּךְ הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּינֵינוּ, וְהָיָה יְיָ מְבַטְחוֹ.

ברכה מעין שלוש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,

על מזונות:	על היין:	על פירות:
על המחיה ועל הפלפלה	על הגפן ועל פרי הגפן	על העץ ועל פרי העץ

וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ הַמִּדְבָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לְאַבְוֹתֵינוּ לְאֹכֹל מִפְּרִיָהּ וּלְשִׁבּוֹעַ מִטוֹבָהּ.
 רַחֵם נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךָ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכָּן כְּבוֹדָךָ, וְעַל מִזְבְּחֶךָ, וְעַל הַיְכָלְךָ.
 וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקִּדְשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ, וְנֹאכַל מִפְּרִיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטוֹבָהּ וְנִבְרַכְךָ עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָה.

בשבת מוסיף - וְרָצָה וְהִחְלִיצֵנוּ בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה:

כִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדֶה לְךָ עַל הָאֶרֶץ

על מזונות:	על היין:	על פירות:
ועל המחיה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמַּחְיָה.	ועל פרי הגפן. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן.	ועל הפירות. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַפְּרֹת.

ברכה אחרונה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
 בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת וְחֹסְרוֹנוֹ
 עַל כָּל מַה שֶּׁבָרָאתָ לְהַחֲיֹת בָּהֶם נִפְשׁ כָּל-חַי.
 בְּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים: